

finns kvar för att inte tala om flera Dansbanebackar och en Dansbaneholme.

Naturen var också användbar för namngivning, även om det kunde bli sammanblandningar. På sandmoarna runt Virsko anlades flera torp som fick namnet Heden. Namnet flyttade runt och gav upphov till sammanblandning och har helt övergivits. Jutbron var entydigt bron över Jutbäcken men torpet hette också Djupebo, nu ersatt av Linjan. Vikmuren och Svartmuren fick tillägg för att skiljas ut från Muren. Dammar har namngivits såväl Dammgården som Dammtorpet.

Väderstrecken är inte entydiga. Norrängen är idag den södra delen av Virsko men låg en gång norr om gården som flyttats utan att ängen fått nytt namn.

Slinkomsten i farleden utanför Herrgården gav tydlig riktningssanvisning.

Alla torp och gårdar har en gång varit nybyggen. Bara ett har fått namnet, möjligen beroende på att det togs upp så sent som 1811.

Bruksområdet

Området påminner om den byggnadsplan som på 1600-talet skapades för Upplandsbruken och som idag bäst bevarats i Forsmark. I Virsko följdes den mellan år 1620, då den första hammaren anlades, fram till 1960-talet då villorna väster om allén byggdes. I mitten av 1600-talet flyttades herrgården och ytterligare en hammare byggdes. 1759 reparerades och byggdes mycket nytt i samband med att brukets ägare, Lage Meijendorff von Yxkull avsåg att bosätta sig i Virsko, en av de få bruksägare före Herman Lagercrantz som bott här.

Vattenfallen bestämde placeringen av industrin, i Virsko på Verksholmen som från början bestod av två öar. Herrgården placerades på en udde i Virsbojön medan allén till kyrkan dröjde, allén gick från början från Verksholmen efter norra stranden fram till herrgården. Smedbostäderna med lagårdar och uthus placerades efter Bruksgatan söder om Verkshol-

men och lantbrukets bostäder och byggnader norr om Verksholmen, delvis vid tröskverksrännan, den norra av Kolbäckens sju strömmar genom Virsko. Lantbrukets byggnader dominerades av herrgårdslagården och de tre magasinerna, det vita av sten finns bevarat. De övriga två låg i linje mellan Dammgården och Vita magasinet. Norr om Vita magasinet låg tröskverkslagården ungefär där Bruksvägen går över bäcken som nu ersatt tröskverksrännan. Här låg dagsverksstuga med kurra och ljugarbänk, hönsbänk och svinhus. Mellan Vita magasinet och herrgårdsparken låg växthus för grönsaker som såldes i lökboden. Mellan Vita magasinet och Klockbyggningen låg en klensmedja.

Verksholmen vid sekelskiftet 1900. Från vänster syns tegelbrukets skorsten och tegelladan, nedanför slussen en jakt, industribyggnader och strömbro.

Strömbro 1905.

Bebyggelse i samhället

Virso Bruk

Från vänster: Kolhuset, kanalen med sluss, sågen bakom timmerrännan och bruksgårdens gavel.

Spången från Dammgården till Dansbaneholmen.

Gamla kanalbron 1903.

Verksholmen och Gamla bruket. Längst ned till vänster ligger Klockbyggningen framför kraftstationen. På Verksholmen syns portvaktstugan och stuksmedjan som revs när strömbro byggdes om. Bakom kanalen ligger ångcentralen framför tuggskjulet och snickarstugan, tvåvåningshuset i vitt. Längst upp till vänster syns Laths-sågen och till höger syns kolonilotterna runt flerfamiljshuset Norr- och Sörgården. Uppe till höger syns Gammalgården, Hammaren, Städet och Bruksgården. På Verksholmen syns 1930 års kontor.

Kontor, byggt 1902.